

Věčný návrat téhož a kauzalita

Nietzschova myšlenka „věčného návratu téhož“ má ve skutečnosti smysl jen jako provokace: jde o jakýsi poslední výkřik umírající myšlenky všeobecné kauzality, v níž všechno následné je již nějak obsaženo v předchozím jako v příčině. Sama složitost či spíše komplexita dění v oživeném světě nám vnuká myšlenku na náhodné úchyly od „téhož“; a to, že taková úchylna jen prostě nezaniká a nemizí, svědčí o tom, že vedle kauzality (a vlastně proti ní a nad ní) se tu uplatňuje jakási protitendence, usilující nikoli o zachování téhož, nýbrž usilující o zachování jiného, jakoby ‚náhodně‘ odlišného, oproti dosavadnímu „nového“, novým směrem se vydávajícího. Jde tu o reakci na neslýchanost toho, že mohou vznikat nové věci, kterých dosud nebylo a ani být nemohlo, protože v tom ‚dosavadním‘ jich prostě nebylo. Samo slovo „vývoj“ („evoluce“) mylně sugeruje jakési rozvíjení něčeho, co už tam, byť v zavinuté podobě, ve skutečnosti přece jen bylo. Ovšem myšlenka „vývoje“ je převratná právě tím, že umožňuje (a přímo dává) vzniknout něčemu docela novému, nebývalému, zkrátka nové ‚kvalitě‘. Tam, kde se vposledu nic nemění, ale všechno se jen do detailu stále opakuje (jakkoli složitě!), je vývoj nemožný. Proto Nietzsche myšlenku „věčného návratu téhož“ musíme porozumět jako krajnímu zpochybnění a odmítnutí „vývoje“, neboť skutečný vývoj je možný jen tam, kde jsou možné odchylky a nahodilosti, které hned nezanikají, ale jsou aktivně „uchovávány“ a „replikovány“, jakoby nově vsunuty do procesů a dějů.

(Praha, u Martiny, 181006-d.)